

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ МАСОВОЇ ОЗДОРОВЧОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМУ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В роботі розглядаються питання про проблеми та завдання масової оздоровчої фізичної культури в Україні. Проаналізовано основні промахи в законодавчій базі системи охорони здоров'я та системи фізичного виховання та спорту. Наведено рекомендації для покращення процесу встановлення масової оздоровчої фізичної культури в Україні.

Ключові слова. Фізична культура, фізичне виховання, здоров'я, система освіти.

Актуальність. За останнє десятиріччя населення України зменшилось більш ніж на 3 мільйони чоловік. Загальна тенденція динаміки смертності українців характеризується великою смертністю людей працездатного віку. Зростає захворюваність населення. Особливу тривогу викликає погіршення здоров'я дітей та підлітків. Понад 70% дітей дошкільного віку мають серйозні відхилення за показниками здоров'я до кінця школи ця сама тенденція відзначається більш ніж у 90% випускників. Кількість хворих серед 16-17-річних підлітків останніми роками збільшилась на 15%, а наркоманів та токсикоманів зросло в 6-19 разів, а кількість алкоголіків – у 3-6 разів. На початку нового тисячоліття в Україні кількість інвалідів досягла 2 мільйони чоловік. Прямі й опосередковані економічні втрати держави, спричинені захворюваністю, яка зростає, збільшеннями смертності, поширення негативних явищ серед молоді, становлять не менше 15% валового національного продукту. Таким чином питання здоров'я населення України в даний час трансформувалося в проблему, яка загрожує національній безпеці держави.

Протягом останніх років практично все населення України перебуває в стані найтяжчого психоемоційного та соціального стресу, пов'язаного з наслідками чорнобильської трагедії і різкого зниження життєвого рівня. У результаті відзначається зростання депресій, алкоголізму, тютюнопаління, реактивних неврозів, злочинності. Цілком зрозуміло, що необхідно терміново приймати негайні заходи поліпшення стану здоров'я, формування нових ціннісних орієнтирів усіх верств населення, істотно підвищується ефективність функціонування тих систем держави, які безпосередньо відповідають за здоров'я населення. Такими системами, як відомо, є система охорони здоров'я та система фізичного виховання та спорту. І пріоритетність визначена програмою “Фізичне виховання – здоров'я нації”, затвердженою указом Президента України від 1 вересня 1998 р. розділом “Здоров'я нації через освіту та фізичне виховання”. Нещодавно Кабміном затверджено міжгалузеву кризу в країні та як наслідок слабкий фінансовий потенціал України, у даний час неможливо розвивати ефективно

систему охорони здоров'я, фізичної культури та спорту одночасно. Фізична культура та спорт значно менше фінансово залежні та є ефективним превентивним засобом підтримки та зміцнення здоров'я, профілактик різноманітних неінфекційних захворювань та шкідливих звичок. Скажімо, витрати, на попередження інсульту вдесятеро менші, ніж потрібно на його лікування. Чинники, які сьогодні визначають настання передчасної смерті людей: можливості охорони здоров'я – 9,8%, генетичні особливості – 16,4%, навколишнє середовище – 21,8%, спосіб життя – 53,5%. Чинники способу життя та інші причини, які в основному сприяють передчасній смертності: режим харчування та рухова активність – 35%, паління – 3,6%, надмірне споживання алкогольних напоїв – 10%, інфекційні захворювання – 7%, інші – 14%. У ситуації, яка склалась в Україні, пріоритетними необхідно вважати: зміцнення здоров'я, попередження та профілактику захворювань. Поставимо запитання: “Чи може в даний час система фізичного виховання вирішити цю проблему?”. Не може тому, що ця система минулого тоталітарного суспільства намертво пов'язана з ідеологією соціалізму та планової економіки і суспільства сучасної України. Звичайно, не можна стверджувати, що жодних змін у системі фізичного виховання в даний час не відбувається, але ті, що є дуже незначні. А програма ж пробуксовує...

Одним з основних принципів сучасних систем управління є принцип зіставлення результату діяльності системи з плановим, або цільовим результатом. На цій основі застосовують певні управлінські рішення для зміни діяльності систем метою отримання на виході бажаного результату. Економіка будь-якої сучасної країни надто залежить від своєчасності, точності, відкритості й повноти статичних даних. Статична система фізичного виховання, що діє в нашій державі, має ієрархічний характер. Доступ до інформації сегментований по міністерствах замикається на уряді. Це не відповідає інформаційним запитам відкритого суспільства. До того ж, інформаційного забезпечення явно не вистачає. Відсутня регулярна статистика про досягнення, тенденції співвідношення витрат і результатів. У даний час у системі фізичного виховання України частково доступними є лише дані про матеріально-технічні ресурси (кількість стадіонів, майданчиків, залів, учнів і т.д.). Практично повністю відсутні дані про ефективність процесу фізичного виховання в системі дошкільного, шкільного фізичного виховання, фізичного виховання студентів. Ще менше даних про ефективність фізичного виховання кадрового й матеріально-технічного забезпечення, фізичного виховання дорослого населення країни. Нема систематичних даних не тільки про ефективність, а й про фінанси, які виділяються на ці цілі. Також немає даних взаємозв'язку витрат і результатів.

Для значного підвищення ефективності використання державних коштів необхідне широке подання інформації про суми витрат, принципи організації діяльності, отриманих результатах і шляхом їх корекції.

Основні питання організації подальшого розвитку на загальнодержавному рівні фізкультурно-оздоровчої роботи в Україні визначені 8 законами України на 3 указах Президента. Перелік документів солідний, але, ще солідніший перед проблемами, пов'язаних із фізичним вихованням і здоров'ям нації. Це дозволяє констатувати, що існуюча в країні виконавча база не повністю забезпечує вирішення нагальних питань. Мало-того вони зумовили негативні соціальні наслідки й не знайшли адекватного відображення в громадській свідомості проблеми здоров'я, як проблеми національного масштабу. Звідси робимо висновок, що необхідно проаналізувати ефективність законодавчих актів, змінити програмні підходи пріоритетних напрямів розвитку фізичного виховання, фізичної культури, спорту, щоб забезпечити належне функціонування галузі. Розглянемо ефективність виконання одного з основних документів – Цільової комплексної програми “Фізичне виховання – здоров'я нації”. Вона розрахована на період із 1999-2005 роки і розроблена на основі Закону України “Про фізичну культуру та спорт”. Програма визначає необхідні зміни в підходах суспільства до забезпечення здоров'я людини надзвичайної гуманістичної цінності та пріоритетного напрямку державної політики.

Поставлена мета передбачає реалізацію найактуальніших завдань програми: сприяння духовному розвитку молоді, виховання в неї почуття громадської свідомості й патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності в Україні – розвиток фізкультурно-спортивного руху з урахуванням змін у всіх сферах життя та ціннісних орієнтирів населення країни; забезпечення переорієнтування практичної діяльності галузі на пріоритетну проблему – зміцнення здоров'я різних верств населення засобами фізичного виховання та спорту; створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України в підвищенні рівня здоров'я різних верств населення засобами фізичного виховання та спорту; створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України в підвищенні рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку; виховання в населення країни відповідних мотиваційних характеристик і поведінки, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя; забезпечення передових позицій у міжнародному спортивному русі, спортивних вищих досягнень, підвищення міжнародного авторитету України у світовій співдружності. Основним виконавцем Цільової комплексної програми є Держкомітет, а також відповідні галузеві міністерства. Аналіз відповідної діяльності Держком спорту свідчить про незадовільний стан цієї роботи. З 99 завдань, які перебували на доробці поточного року, виконано лише 54 або 54,5% від загальної кількості. А з 30 пунктів самої програми, термін виконання, яких закінчився 2001-го року виконано лише 7, тобто 23%. Цей показник значно нижчий, ніж у 1999-2000 роки, коли відсоток виконаних завдань становив 65,4% і 35,5% відповідно. 353-х завдань цільової програми, покладених на Держкомспорт, виконується лише 34 (64,2%). Ще нижчий відсоток виконання завдань програми, виконаних

Міністерством освіти та науки. Він становить 40% (4 завдання з 10). Міністерством агропромполітики виконується 3 завдання з 10 (30%). Взагалі не виконуються (2 із 2) завдання МЧС України. Причини такого пробуксування насамперед пов'язані з відсутністю необхідного фінансового забезпечення. Через це не виконується 28 із 45 завдань програми (62%). Більшість із них можна було б передбачити під час формування проектів бюджету галузі на поточний рік. Саме відсутність фінансування гальмує організацію виконання завдань програми щодо створення Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" і підпорядкованих йому територіальних служб; внесення змін і доповнень до системи Державних тестів і нормативів фізичної підготовки населення України; розробки спеціальних навчальних програм, за якими здійснюватиметься підготовка фахівців із фізичного виховання та спорту, зорієнтованих на реабілітацію та спортивну роботу з інвалідами різних патологій; розробки фізкультурно-оздоровчих програм для різних вікових груп населення, інформаційного забезпечення потреб галузі тощо. У той самий час реалізації частини невідпрацьованих завдань гальмується через відсутність необхідної нормативно-правової бази кадрів.

В Україні підготовка вчителів фізичного виховання в основному здійснюється на факультетах фізичної культури педагогічних інститутів та університетів. Останніми роками "кувати" учителів фізичного виховання стали й у деяких педагогічних коледжах та училищах. Щорічний обсяг державного та місцевого замовлення на підготовку педагогів за фахом "Фізичне виховання" становить близько 1000 чоловік, але готують більше. Якщо враховувати, що випускники Національного університету фізичного виховання та спорту України, з упевненістю, переполюють ринок викладачів фізичного виховання. Парадокс полягає в тому, що з одного боку, за даними навчальних закладів, працевлаштовуються 75-85% випускників, а з іншого катастрофічно не вистачає викладачів фізичного виховання навіть у Києві. Додаток до зарплати в розмірі 10 гривень, який визначив мер столиці для студентів випускних курсів, не вирішив проблему кадрів. Лише частково зацікавило, студентів чоловічої статі, положення про можливість не служити в армії, якщо працюєш вчителем у школі. Причини цього явища полягають у соціальній незахищеності викладачів і у зниженні в статусі ролі педагога в суспільстві. Відсутність реальної статистики працевлаштування випускників, соціальна незалежність педагогів, наявність вакантних місць викладачів у школах особливо гостро підкреслюють проблему розбазарювання державних грошей на підготовку учителя фізвиховання, які не потрібні суспільству. Крім того, якість підготовки педагогічних кадрів фізичного виховання, з урахуванням сучасних проблем, пов'язаних із здоров'ям дітей і школярів, не повністю відповідає сучасним вимогам. Наявні у даний час програмні документи, навчальний процес, масова спортивна робота й виховання – педагоги, більшість з яких є продуктом минулої системи освіти, не зуміли перебудувати за 11 років, і, в основному, не го-

тові здійснити реформу чинної системи фізичного виховання. Час і стан справ вимагають, щоб викладач володів глибокими психолого-педагогічними та медико-біологічними знаннями, умів виховувати в дітях високу фізичну культуру, розвивав навички самовиховання і працював однаково ефективно з дітьми різноманітних вікових груп і стану здоров'я. Вже тому підготовка викладачів фізичного виховання повинна здійснюватись в навчальних закладах, які мають першокласний професорсько-викладацький склад і гарну базу підготовки вчителів. Зважаючи на те, що закон про обов'язкове відпрацювання за фахом протягом 3-х років після закінчення навчального закладу для студентів, які навчалися на бюджетній основі, діє не досить ефективно необхідно ввести обов'язкове страхування (страх навчання) тих, хто навчається на бюджетній основі. Внески за цим страхуванням мають повертатися саме після 3-го відпрацювання за фахом, або частково, залежно від терміну роботи після отримання диплома.

Важливо підкреслити, що Україна наполегливо намагається зарекомендувати себе великою спортивною державою і вкладає в спорт вищих досягнень значно більше коштів ніж у масову фізичну культуру. За розрахунками фахівців, фінансування масової фізичної культури у даний час не перевищує 20 копійок на одну людину в рік.

Висновки. Зараз необхідно направити основні зусилля на розвиток масової фізичної культури всіх верств населення, щоб насамперед оздоровити націю, створити базу для добору та виховання видатних спортсменів. Головним джерелом фінансування мають бути: населення, приватні комерційні організації, в тому числі й добродійні фонди, фірми і підприємства. Істотно збільшити фінансування слід за рахунок податку на види продукції, або виробу, які підвищують ризик захворювань (алкоголь, сигарети, викиди в атмосферу і т.д.).

Необхідно передбачити відповідні адресні відрахування від тоталізаторів та ін. Податковим законодавстві мають бути передбачені такі зміни:- не оподатковувати підприємства, які виділяють кошти на утримання масової фізичної культури і розвиток спортивних баз;- знизити податок підприємств, які виробляють дитячий спортивний одяг та інвентар. Необхідно підвищити державне фінансування масової спортивної роботи на всіх рівнях, усіх верств населення. Частіше проводити масові змагання з різноманітних видів спорту на першість шкіл, міст, сіл, районів і т.д.

Список використаних джерел:

1. Ведмеденко Б.Ф. Теоретичні основи і практика виховання молоді засобами фізичної культури / Б.Ф. Ведмеденко. – К., 2009. – С. 113-196.
2. Віничук С.М. Оздоровча фізична культура в школі : навчальний посібник / С.М. Віничук, О.А. Мяловицька. – К., 2004. – С. 56.
3. Волошин П.В. Здоровий спосіб життя / Волошин П.В., Міщенко Т.С., Лекомцева Є.В. // Фізична культура в школі. – 2006. – С. 12.
4. Гусев Е.И. Спорт и воспитание подростков / Гусев Е.И., Завалишин И.А., Бойко А.Н. – М., 2004. – С. 461.

5. Уніч П.П. Загартування – шлях до здоров'я / П.П. Уніч, М.Г. Матюшко // Фізична культура в школі. – 2002. – С. 114.

Questions are in-process examined about problems and tasks of mass health physical culture in Ukraine. Basic misses are analysed in the legislative base of the system of health protection and system of physical education and sport. Recommendations over are brought for the improvement of process of establishment of mass health physical culture in Ukraine.

Key words. Physical culture, physical education, health, system of education.

Отримано: 19.07.2013

УДК796.01:373.5.016:796.3

М. В. Прозар

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНИХ ІГОР У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ 4-5 КЛАСІВ

У статті проаналізовано літературні джерела щодо ефективності вивчення учнями 4-5 класів прийомів волейболу та гандболу. Охарактеризовано рівень рухової активності дітей означеного віку. Подана історична довідка програм з фізичної культури стосовно питання впровадження спортивно-ігрових вправ у навчальний процес учнів середньої школи.

Ключові слова: спортивно-ігрові вправи, учні 4-5 класів, волейбол, гандбол, рухова діяльність, функціональні показники.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Ефективність технологій, спрямованих на вирішення завдання із покращення фізичного стану дітей значною мірою зумовлена достатньою у кількісному та якісному відношеннях руховою діяльністю дитини, що передбачає використання фізичних вправ [11]. У найбільш загальному вигляді перша складова характеризується, насамперед тривалістю різних видів рухової діяльності (в тому числі зазначеної) протягом певного часу, зазвичай – доби та тижня [27]. Така тривалість, з огляду на оптимальність, у дітей 9–11 років протягом доби повинна становити 3,0–3,5 години (15–20 тис. кроків) [9]; протягом тижня (за узагальненими даними [3]) – у середньому, 7–10,5 годин. Реальна ситуація за останніми даними [1; 20] відзначається тим, що у 85% дітей цього віку тривалість різних видів рухової діяльності недостатня для їх оптимального розвитку.

У якісному відношенні рухова діяльність із використанням фізичних вправ повинна бути ефективною насамперед у тому, щоб стимулювати в організмі дитини необхідні зміни, а також в обраних засобах і їх дозуванні, що забезпечать такі зміни [2]. У зв'язку з цим, під час реалізації зазначеного виду рухової діяльності, значення ЧСС повинні знаходитися на рівні 60–80% від максимального, а енерговитрати – у межах 2000–2500 ккал [3].